

บทที่ 1

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม

ความนำ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม การอยู่ร่วมกันก็ย่อมมีการประพฤติปฏิบัติต่อกันและกัน มนุษย์แต่ละคนจะมีแนวปฏิบัติของตนเองด้วยเหตุผลที่แตกต่างกัน ซึ่งโดยธรรมชาติมนุษย์มีแนวโน้มที่จะแสวงหาความสุขสบาย หากทุกคนปฏิบัติเช่นนี้สังคมก็จะเต็มไปด้วยความสับสนวุ่นวาย มีปัญหาเกิดการเอาเปรียบกัน ขาดการไตร่ตรองอะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูก อะไรผิด หรืออะไรควรไม่ควร การป้องกันและแก้ไขปัญหาก็จะต้องอาศัยใช้ความร่วมมือกันหลายฝ่าย ทั้งตัวบุคคลนั้นเองและบุคคลใกล้เคียงที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือ มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีปัญญาสามารถใคร่ครวญพิจารณาเหตุผลในการกระทำของตนเอง คิดตัดสินใจเลือกปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติก็ได้ มีวุฒิภาวะอารมณ์ในตนเองและมีวุฒิภาวะอารมณ์กับผู้อื่น ซึ่งหากมนุษย์ทุกคนสามารถกระทำเช่นนี้ได้สังคมก็จะเป็นสังคมแห่งความดีและ สงบสุข การพัฒนาส่งเสริมพัฒนาการทางด้านจิตใจและการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะคุณธรรม จริยธรรมในความเป็นครูซึ่งเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อบุคคลทั่วไปในสังคม และมีความสำคัญที่สังคมต้องการครูดี เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียน ดังนั้น ผู้ที่เป็นครูต้องมีความพร้อมที่จะถ่ายทอดความรู้ ให้คำแนะนำทุกด้านแก่นักเรียน และพัฒนาตนเองทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้าน การสอน ด้านวิชาการ ด้านบุคลิกลักษณะ ด้านคุณธรรม จริยธรรมและความประพฤติที่ดี เพื่อให้เป็นแบบอย่างที่ดีตามที่สังคมต้องการและคาดหวัง เป็นทรัพยากรบุคคลที่ดีมีคุณธรรมคือเป็นคนดีและคนเก่ง ซึ่งหมายถึงการเป็นผู้ที่มีศีลธรรม จริยธรรมสูง ดังที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (กรมวิชาการ, 2540, หน้า 86) ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่คณะครูอาวุโสในโอกาสที่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท รับพระราชทานเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ ความตอนหนึ่งว่า

ครูตามแบบฉบับมักจะมีใช่เป็นผู้ที่บริบูรณ์ด้วยทรัพย์ ด้วยยศศักดิ์ อำนาจและอิทธิพลนัก หากแต่บริบูรณ์ด้วยสมบัติทางคุณธรรม ความเมตตาปรานี ความเสียสละ ซึ่งเป็นเหตุให้สามารถผูกพันจิตใจผู้เป็นศิษย์ให้รักใคร่ไว้วางใจ และเคารพเชื่อฟังได้แน่นแฟ้นและสามารถที่จะสั่งสอนถ่ายทอด ทั้งวิชาความรู้ ทั้งจิตใจและมารยาทที่ดีให้แก่ศิษย์ได้พร้อมมูล

นอกจากนี้ ยนต์ ชุ่มจิต (2544, หน้า 266) ได้ให้ความหมายของคุณลักษณะของครูดี หมายถึง เครื่องหมายหรือสิ่งชี้ให้เห็นความดี หรือลักษณะประจำตัวของบุคคลที่เป็นครู หรือผู้ที่จะมาประกอบวิชาชีพครู

ทั้งนี้ คุณภาพครู (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2542, หน้า 11) ที่จะส่งผลให้ตัวครูและนักเรียนมีความรู้ เป็นคนเก่ง อยู่ดีมีสุขและมีศักดิ์ศรีย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 ประการคือ

1. ทุน ได้แก่ทรัพย์และสมบัติ ทั้งที่เป็นรูปและนาม ทั้งในกาย ในใจและที่อยู่อกใจ เช่น อายุ ประสพการณ์ สติปัญญา ความรู้ นิสัย อารมณ์ สุขภาพ วุฒิบัตร เกียรติบัตร ธนบัตร บ้าน ที่ดินวัสดุ ครุภัณฑ์

ครอบครัว มิตรสหาย ฯลฯ ครูอาจารย์ผู้ใดมีทุนเหล่านี้มากด้วยปริมาณสูงด้วยคุณค่า ผู้นั้นย่อมมีโอกาสและทางเลือกหลากหลายที่จะพัฒนาสู่คุณภาพ

2. ทำ ได้แก่ การปฏิบัติหรือนำทุนมาใช้ในการดำรงชีวิตและการปฏิบัติงานวิชาชีพ เช่น วางแผน จัดกิจกรรม ติดตามประเมินผล ด้วยความมุ่งมั่นจะทำให้เกิดผลดีต่อศิษย์ ใช้ความรู้ทักษะเต็มศักยภาพ ใช้สื่อ เทคโนโลยีและวัสดุครุภัณฑ์ให้เกิดประโยชน์ต่อศิษย์และคุ้มค่า จัดการเรียนการสอน

หลักการและวิธีการที่ก่อให้เกิดประโยชน์ถาวรแก่ศิษย์ ฯลฯ กล่าวโดยสรุปแล้วก็คือปฏิบัติตนดีนั่นเอง

3. กำไร ได้แก่ ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน โรงเรียน ชุมชน สังคมและตนเอง เป็นผลที่ทุกฝ่ายคาดหวัง เป็นผลถาวรติดตัวไปนานและเป็นผลที่พัฒนารอบด้าน คือ พัฒนาตัวตนและจิตใจผู้เรียน รอบด้าน พัฒนา ชุมชน สิ่งแวดล้อมและสังคมไทยไปพร้อมกัน ครูอาจารย์ที่พึงประสงค์ของสังคมไทย ได้แก่ ผู้มีทุนดี ทำดีและก่อให้เกิดกำไรดี กล่าวเป็นหลักวิชาการก็คือ มีคุณวุฒิและคุณสมบัติดี ปฏิบัติงานและปฏิบัติตนดี ส่งผลให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีความรู้ เก่ง ฉลาดและมีความสุข

ความหมายและลักษณะของคุณธรรมและจริยธรรม

มีนักวิชาการและนักการศึกษาได้กล่าวถึงความหมายของคุณธรรม ไว้ดังนี้

โสเครตีส (Socrates อ้างถึงใน ปรีชา เศรษฐีธร, 2523, หน้า 67 – 69) ได้นำแนวคิดของนักปราชญ์ที่ให้ความชัดเจนเกี่ยวกับความหมายจากคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม คือ ความรู้ ซึ่งได้ขยายความไว้ว่า ถ้าบุคคลรับรู้และเข้าใจถึง ธรรมชาติของความจริง ๆ แล้วเขาจะไม่พลาดจากการกระทำความดีแน่ เขาจะไม่ทำความชั่ว เพราะความไม่รู้ทำให้เขาต้องทำ ความชั่ว ซึ่งต่อมาอริสโตเติล ซึ่งเป็นสานุศิษย์ของท่าน ได้กล่าวแก้ว่า ที่ว่าผู้รู้ย่อมไม่ทำผิดนั้นยังรับรองกันไม่ได้ เพราะคนเรายังมีอารมณ์ มีกิเลสอยู่และกล่าวว่า คุณธรรมย่อมเป็นจริงในตัวเองไม่ขึ้นอยู่กับความรู้หรือความเข้าใจผิดหรือเข้าใจถูกของใคร แต่ความรู้ยังมีความสัมพันธ์กับการกระทำ เพราะการกระทำความดีบางครั้งที่ต้องอาศัยตนเองและบุคคลอื่น นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องการทำความดี

เพลโต (Plato อ้างถึงใน ปรีชา เศรษฐีธร, 2523, หน้า 67-69) ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับคุณธรรมไว้ว่า มนุษย์ทุกคนโดยธรรมชาติแล้วมักแสวงหาแต่สิ่งที่ดีหรือหาสิ่งต่าง ๆ ใน อันที่จะเพิ่มพูนสิ่งที่มีอยู่เป็นอยู่แล้วให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นและมนุษย์ก็ตกอยู่ในกฎนี้ด้วย เมื่อวิญญาณได้บรรลุถึงความสมบูรณ์โดยธรรมชาติแล้วการปฏิบัติที่ดีตามหน้าที่ของวิญญาณที่เรียกว่า “คุณธรรม” ซึ่งคุณธรรม คือ ความรู้ คุณธรรมไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในบุคคลโดยฉับพลันหรือ โดยบังเอิญ มนุษย์ไม่สามารถปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบถ้าหากเขาไม่รู้ว่ากำลังทำอะไร ทำเพื่ออะไร ทำอย่างไร คุณธรรมทุกอย่างต้องเกิดจากความรู้และก็ไม่ใช่ความรู้ที่เป็นทฤษฎี หากแต่เป็นความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติ คุณธรรมที่สำคัญมี 4 ประการ ได้แก่ ความฉลาด (wisdom) ความยุติธรรม (justice) ความกล้าหาญ (courage) และความรู้จักประมาณ (temperance) ซึ่งขยายความได้ดังนี้

1. ความฉลาดหรือปัญญา บุคคลผู้มีคุณธรรมย่อมกระทำกิจกรรมทุกอย่างด้วยเหตุผลเสมอ หรืออีกนัยหนึ่งว่า กิจกรรมที่มีเหตุผลย่อมประกอบด้วย คุณธรรม ด้วยเหตุนี้ปัญญาจึงเป็นรากฐานของคุณธรรมทั้งหมด

2. ความยุติธรรม เป็นคุณธรรมทางสังคมที่ได้รวบรวมเอาคุณธรรมอื่น ๆ เข้าไว้ด้วย เช่น ความรัก ความกล้าหาญ ความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดี การทำหน้าที่ การรักษาสัญญา ฯลฯ ความฉลาดอย่างเดียวสามารถทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปได้ ความยุติธรรมทำทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปตามความต้องการอย่างแท้จริง ซึ่งตัดสินโดยเหตุผล ความกล้าหาญทำให้เรายืนหยัดที่จะทำสิ่งที่ฉลาดและยุติธรรม ไม่ว่าจะมีความอุปสรรคใด ๆ และความรู้จักประมาณ รวมถึงความซื่อสัตย์ ความเชื่อมั่น มาช่วยประสานต่าง ๆ ของจิตใจให้กลมกลืนไปกับเหตุผล

3. ความกล้าหาญ เป็นคุณธรรมที่สำคัญมากในการดำรงชีวิตของคน ที่จำเป็นในการป้องกันชีวิตของเราให้หลุดพ้นจากสิ่งยั่วยวนใจ ในความหมายของความกล้าหาญนี้ได้ รวมเอาทั้งความกล้าหาญและความอดทนไว้ด้วย ผู้ที่กล้าหาญเท่านั้นที่จะไม่ตกเป็นทาสของสิ่งยั่วยวนใจที่จะทำให้เสียคน ผู้ที่กล้าหาญเท่านั้นจะเอาชนะศัตรูและอุปสรรคได้ มนุษย์ต้องการความกล้าหาญที่มีระดับแตกต่างกัน ตามสถานที่ ตามสถานการณ์ เช่น ทหาร ต้องการความกล้าหาญทางร่างกายในสถานการณ์สงคราม ครู นักการศาสนา อาจจะต้องใช้ความกล้าหาญทางด้านศีลธรรมมากกว่า เป็นต้น

4. ความรู้จักประมาณ มีลักษณะคล้าย ๆ และควบคู่กับความกล้าหาญ ถ้าคนใดมีคุณธรรมข้อนี้ก็มักจะรอดพ้นจากสิ่งยั่วยวนใจทั้งหลายได้ ความรู้จักประมาณ หมายถึง การหลีกเลี่ยงจากสิ่งยั่วยวนใจจากประสาทสัมผัสหรือความเพลาดพอลินทางวุฒิปัญญา ผู้รู้จักประมาณ คือ ผู้ที่สามารถควบคุมประสาทสัมผัสของเขาได้ ความรู้จักประมาณเป็นระเบียบวินัยในตนเอง และตรงข้ามกับคำว่า การขาดความพอดี

คุณธรรม หมายถึง กฎ (rule) สำหรับการประเมินพฤติกรรมนี้มีลักษณะไม่แตกต่างจากกฎทางภาษาที่เรียกกันว่าไวยากรณ์ กฎเหล่านี้เกิดจากการเรียนรู้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมถือว่าการตัดสินใจทางคุณธรรมเป็นกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับความถูกต้องของการกระทำตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่แต่ละคนคิดว่าเกี่ยวข้อง กฎเกณฑ์ที่อาจเข้ามาเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจนี้มีจำนวนมาก เช่น คำนิยามลักษณะของผู้กระทำว่าเป็นอย่างไร เป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ มีสติดีเพียงใด คำนิยามถึงลักษณะของพฤติกรรมและผลที่เกิดตามมาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ว่าเป็นอย่างใด คำนิยามถึงสภาพแวดล้อมของการกระทำนั้น ๆ ว่าเป็นอย่างใด คำนิยามถึงความรู้สึกของผู้กระทำคิดว่ารู้สึกสำนึกผิดหรือยัง ถึงจำนวนบุคคลและประเภทบุคคลต่าง ๆ ที่ได้รับผลกระทบกระเทือนจากการกระทำ และคำนิยามถึงปัจจัยอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก กฎเกณฑ์การตัดสินใจเหล่านี้เกิดจากการเรียนรู้ ทั้งที่เรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรง เรียนรู้ด้วยการสังเกต และเรียนรู้จากคำบอกของบุคคลอื่น ๆ ในสังคม ประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ได้รับ ทำให้คนเราเกิดความเข้าใจว่าการตัดสินใจพฤติกรรมหนึ่ง ๆ ต้องคำนึงถึงเกณฑ์อะไรบ้าง และจะให้น้ำหนักเกณฑ์เหล่านี้ได้อย่างไร พฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมมีแตกต่างกันมากมาย ดังนั้น ในการตัดสินใจความถูกต้องของพฤติกรรมต่าง ๆ จึงใช้เกณฑ์ที่แตกต่างกัน เนื่องจากความสามารถในการคิดและประสบการณ์ยังจำกัดอยู่มาก ดังนั้นการตัดสินใจจริยธรรมจึงจำกัดในเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งเพียงเกณฑ์เดียว และมักจะเป็นเกณฑ์ที่มีความเป็นรูปธรรมที่เข้าใจ

ง่าย ๆ เช่น เด็กเมื่อเติบโตขึ้นสามารถคิดได้ดีขึ้นและมีประสบการณ์มากขึ้นก็สามารถเรียนรู้เกณฑ์การตัดสินเพิ่มมากขึ้น สามารถเรียนรู้เกณฑ์การตัดสินใจเพิ่มมากขึ้นซับซ้อนมากขึ้น และสามารถที่จะนำเกณฑ์ต่างๆ เหล่านี้มาพิจารณาตัดสินพร้อมๆกัน

จริยธรรม (Moral philosophy) เป็นหนึ่งในวิชาหลักของวิชาปรัชญา ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับความดีงามทางสังคมมนุษย์ จำแนกแยกแยะว่าสิ่งไหนถูกและสิ่งไหนผิด หากจะอธิบายอย่างง่าย ๆ แล้วจริยธรรมหมายถึง การแยกสิ่งถูกจากผิด ดีจากเลว

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543, หน้า 164) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่าหมายถึง การพิจารณาตัดสินใจประพจน์หรือกระทำ โดยอาศัยหลักของค่านิยมและหลักศีลธรรม เมื่อพบสถานการณ์หนึ่งสถานการณ์ใด นั่นคือจริยธรรมเป็นการแสดงพฤติกรรมของคน เมื่อพบสถานการณ์หนึ่ง

การใช้คำภาษาอังกฤษกับคำว่าจริยธรรมมีไม่ตรงกัน กล่าวคือในภาษาอังกฤษจะปรากฏคำว่า morality และคำว่า Ethics ที่ตรงกับคำว่าจริยธรรม สำหรับในการใช้ศัพท์ทั้ง 2 คำนี้นั้น ศูนย์ส่งเสริมสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์กรมหาชน) ได้สรุปการประชุมเสวนาการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทยโดยการเสวนาของ ดวงเดือน พันธุพานิช (2548, หน้า 8) ได้ให้ความเข้าใจในเรื่องนี้ว่า ในวิชาการสากล จริยธรรม มาจากคำว่า morality ไม่ใช่มาจากคำว่า ethics ถ้ามาจากคำว่า morality มาจากสายจิตวิทยา ถ้ามีคำว่า ethics ส่วนใหญ่จะมาจากสาขาปรัชญา morality จะเป็นสิ่งที่ครอบคลุมไม่เฉพาะคุณธรรมจริยธรรมของกลุ่มคนของสังคมมนุษย์เท่านั้น แต่จะขึ้นถึงระดับจักรวาล และระดับ cosmic ด้วยคือเหนือโลกขึ้นไปอีก จริยธรรม หมายความว่า ระบบการทำความดีละเว้นความชั่ว ระบบนี้ก็เหมือนกับการใช้ที่เกี่ยวข้องกับคอมพิวเตอร์ก็เป็นเรื่องของ system ระบบหมายถึง input process และ output สรุปจริยธรรม คือ คำว่า Morality ซึ่งครอบคลุมคำว่า คุณธรรม ค่านิยม กฎหมาย กฎระเบียบ หลักศาสนา กฎจรรยาบรรณมาตรฐานของสังคม ซึ่งในความหมายดังกล่าวสอดคล้องกับการให้ความหมายของคำว่า จริยศาสตร์ที่เป็นศาสตร์สาขาวิชา ที่ศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมว่า จริยศาสตร์ หมายถึง ปรัชญาสาขาหนึ่งว่าด้วยความประพจน์และการครองชีวิตว่าอะไรชั่ว อะไรถูกหรืออะไรผิด หรืออะไรควรไม่ควร (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2542, หน้า 754) และใช้ตรงกับคำว่า ethics ในภาษาอังกฤษ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 (2542, หน้า 291) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพจน์ปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม

ในเรื่องความหมายของจริยธรรมที่เป็นความหมายทางจิตวิทยา และความหมายทางปรัชญานี้ศูนย์ส่งเสริมสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์กรมหาชน) ได้สรุปการประชุมเสวนา การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในสังคมไทย โดยการเสวนาของ จุมพล พูลภัทรชีvit (2548, หน้า 10-12) ได้ให้ความหมายที่ผสมผสานกันของทั้งสองศาสตร์สรุปได้ว่า คุณธรรมจริยธรรมเป็น คำที่ไม่เบ็ดเสร็จเด็ดขาดออกจากกัน เพราะเป็นคำที่เชื่อมกัน แต่สามารถจำแนกให้เห็นชัดเจน คำว่า virtue ใช้ในความหมายของคุณธรรม แต่หากเป็นเรื่องของปรัชญาส่วนนี้อาจเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับเรื่องของทฤษฎีคุณค่า (Axiology) โดยเฉพาะสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) และจริยศาสตร์ (Ethics) ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสวย ความดี ความงาม หากให้นิยามในเชิงปฏิบัติการ คุณธรรมก็จะเป็นเรื่องของความคิด คิดดี คิดถูก ซึ่งเกิดจากความรู้ความเข้าใจที่

ถูกต้องเกี่ยวกับธรรมชาติของสรรพสิ่งจึงมีแนวโน้มว่าเป็นเรื่องของตัวบุคคลเป็นอัตวิสัย (Subjective) อย่างไรก็ตามหากคนที่คิดเหมือน ๆ กันมารวมกลุ่มกันก็จะกลายเป็นความคิดของกลุ่มคนได้ (Collective subjectivity Intersubjectivity) โดยภาพรวมแล้วคุณธรรมตามนัยนี้จึงเป็นเรื่องของความดี ความงาม ความถูกต้อง ส่วนในเรื่องจริยธรรมก็จะเป็นพฤติกรรม เป็นการปฏิบัติแนวทางในการปฏิบัติซึ่งมาจากการคิดดี คิดถูก และจริยธรรมเป็นเรื่องคนหลาย ๆ คน เป็นข้อตกลงร่วมกันของกลุ่ม อาจจะเริ่มจากระดับครอบครัว ชุมชน ประเทศ ไปจนถึงระดับโลก ซึ่งเป็นแนวประพฤติปฏิบัติที่กลุ่มเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นส่วนหนึ่งกระทำการอยู่ร่วมกัน ซึ่งได้แก่ ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี กฎหมาย ดังนั้นโดยสรุปแล้วความแตกต่างระหว่างคำว่าคุณธรรมกับจริยธรรม คือ คำว่าคุณธรรมเป็นความคิด-คิดดี คิดงาม คิดถูก ส่วนคำว่าจริยธรรมเป็นการกระทำ-ปฏิบัติดี ปฏิบัติงาม ปฏิบัติถูก แต่หากนำมาใช้รวมกันก็อาจใช้ในคำว่าmorality ก็ได้

นอกจากนี้ มีคำกล่าวของนักปรัชญาว่าความประพฤติที่มาจากคำสอนทางศาสนา เรียกว่า ศีลธรรม และความประพฤติที่พัฒนามาจากแหล่งอื่น เช่น วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เรียกว่า จริยธรรม

อย่างไรก็ตามในเรื่องคำศัพท์ที่ใช้เรียกจริยธรรมนี้ ข้อมูลใน Encyclopedia CD Rom (1996) อธิบายว่า จริยธรรมตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า ethics ซึ่งหมายถึง system of moral principles, rules of conduct ซึ่งคำว่า ethics นี้มีรากศัพท์เดิมมาจากภาษากรีก คำว่า ethos ซึ่งหมายถึง ข้อกำหนดหรือหลักการประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้องและตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า mores และต่อมาใช้กันใน คำภาษาอังกฤษว่า morality

นอกจากนี้ หากจะกล่าวถึงความหมายของจริยธรรมในเชิงวิชาชีพ จริยธรรม ตรงกับความหมายในภาษาอังกฤษว่า Ethics Ethicality Ethical rules ซึ่งอาจหมายถึง ประมวลกฎหมายที่กลุ่มชนในสังคมหนึ่ง ๆ ยอมรับเป็นแนวควบคุมความประพฤติ การใช้ Ethics ในความหมายนี้ก็ตรงกับคำว่า จริยธรรม เช่น Medical Ethics ก็หมายถึงจริยธรรมทางการแพทย์

หากแปลความหมายของคำว่า จริยธรรม โดยการแยกคำ “จริยธรรม” มาจากคำ 2 คำคือ จริยธรรม ซึ่งแปลตามศัพท์ คือ จริยะ แปลว่า ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ คำว่า ธรรม แปลว่า คุณความดี คำสั่งสอนในศาสนา หลักปฏิบัติในทางศาสนา ความจริง ความยุติธรรม ความถูกต้องกฎเกณฑ์แห่งความประพฤติ หรือหลักความจริงที่เป็นแนวทางแห่งความประพฤติปฏิบัติ (ไสว มาลาทอง, 2542, หน้า 6)

นอกจากนี้ สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2543, หน้า 371) ได้อธิบายลักษณะของจริยธรรมที่สะท้อนให้เห็นความหมายที่ชัดเจนยิ่งขึ้นของจริยธรรมดังนี้

1. จริยธรรมเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้
2. จริยธรรมมีองค์ประกอบ 3 อย่างคือ องค์ประกอบเชิงปัญญาหรือความรู้คิด องค์ประกอบเชิงความรู้สึกและอารมณ์ และองค์ประกอบเชิงพฤติกรรม
3. พัฒนาการทางจริยธรรมเกิดคู่ควบกับพัฒนาการทางเชาว์ปัญญา
4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรมบางอย่างเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ ตัวอย่างเช่น ความซื่อสัตย์ บุคคลบางคนอาจจะไม่โกงเกี่ยวกับการเงินแต่อาจโกงเวลาสอบ เป็นต้น
5. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม มี 3 ประเภท คือ

5.1 พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่มีลักษณะสากล คือ เหมือนกับพฤติกรรมในวัฒนธรรมหรือสังคมอื่นทั่วโลก

5.2 พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่เหมือนกับพฤติกรรมของกลุ่มชน หรือสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิก

5.3 พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะคน ทำให้คนนั้นต่างกับคนอื่นเป็นปัจเจกบุคคล

จริยธรรมในความหมายทั้งหมดดังที่กล่าวมา จึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับหลักความประพฤติ เป็นแนวทางหรือแบบอย่างของความประพฤติที่เป็นคุณความดี เพื่อการมีชีวิตที่ดี มีคุณค่าของมนุษย์ และโดยทั่วไปจริยธรรมมักจะอิงอยู่กับศาสนา เพราะคำสอนทางศาสนามีส่วนสร้างจริยธรรมให้สังคมมนุษย์ดำรงชีวิตในทุกด้าน ทุกวันนี้มนุษย์มีการใช้ทรัพยากรโดยไม่ประหยัด ขณะเดียวกันก็ทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ทำให้เกิดผลกระทบต่อมนุษย์ด้วยกันอย่างมาก เช่น มลภาวะที่เกิดจาก น้ำเสีย อากาศเป็นพิษ อากาศเปลี่ยนแปลง ปรากฏความแห้งแล้งอย่างไม่เคยมีมาก่อน หรือบางภูมิภาคก็เกิดอุทกภัย เกิดแผ่นดินไหว ปรากฏการณ์ธรรมชาติเหล่านี้ ต้องยอมรับว่าส่วนหนึ่งเป็นเพราะมนุษย์เป็นผู้ทำให้เกิดขึ้น ดังนั้นหากมนุษย์มีจริยธรรมในการประพฤติปฏิบัติต่อธรรมชาติอย่างเหมาะสม ก็จะลดปัญหาของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์เผชิญอยู่ในปัจจุบันได้

จากความหมายและลักษณะของจริยธรรม ทำให้ได้เห็นถึงโครงสร้างหลักของจริยธรรม ซึ่งสามารถจำแนกเป็น 2 ส่วน คือ จริยธรรมภายในและจริยธรรมภายนอก

1. จริยธรรมภายใน เป็นจริยธรรมที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคล ประกอบด้วย 3 ประการได้แก่

1.1 ความคิดความรู้ทางจริยธรรม หมายถึง ความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้อง ดีงาม สามารถตัดสินแยกความถูกต้องออกจากความรู้ได้ด้วยความคิด การมีความรู้ในสังคมของตนนั้นถือว่าการกระทำใดควรกระทำ การกระทำใดควรละเว้น ลักษณะ และพฤติกรรมใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมมากนักเพียงใด เป็นการเรียนรู้เรื่องเนื้อหาของจริยธรรมเป็นหลัก

1.2 อารมณ์ความรู้สึกทางจริยธรรม หมายถึง ความพอใจ ศรัทธา เลื่อมใส ความรู้สึกของบุคคลว่าชอบหรือไม่ชอบ ซึ่งส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น เกิดความยินดีที่จะรับจริยธรรมมาเป็นแนวประพฤติปฏิบัติ

1.3 เหตุผลทางจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุในการเลือกที่จะกระทำ หรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลนี้จะป็นแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล การที่บุคคลมีการกระทำที่คล้ายคลึงกัน อาจมีจริยธรรมในระดับที่แตกต่างกันได้เสมอต่อการให้เหตุผลในทางจริยธรรมของบุคคล จะเป็นเครื่องแสดงพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลนั้น และมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลด้วย

2 จริยธรรมภายนอก เป็นจริยธรรมที่บุคคลประพฤติแสดงออกมา โดยมีจริยธรรมภายในดังกล่าวข้างต้นเป็นรากฐาน จึงเป็นพฤติกรรมการกระทำที่บุคคลตัดสินใจการกระทำถูกหรือผิด ในสถานการณ์

แวดล้อมต่าง ๆ แสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรือดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ ผิดกฎเกณฑ์หรือ ค่านิยมนั้น ๆ ในสังคม

คำว่า “จริยธรรม” อาจมีผู้รู้ให้คำอธิบายแตกต่างกันไปตามศาสตร์สาขาวิชา แต่โดยสรุปแล้ว จริยธรรม คือ กฎเกณฑ์ความประพฤติของมนุษย์ที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติของมนุษย์เอง คือ ความเป็นผู้มีปัญญา มีเหตุผลทำให้มนุษย์มีมโนธรรม รู้จักไตร่ตรองจำแนก ความดี- ความชั่ว ความถูก-ความผิด สิ่งใดควร-ไม่ควร ทำให้บุคคลเกิดการควบคุมตนเองและกลุ่ม เกิดพฤติกรรม ประพฤติปฏิบัติในสังคม

จริยธรรมสากลจึงเป็นศูนย์รวมของจริยธรรมทั้งที่ดีและไม่ดีของมนุษย์ รวมเอาจริยธรรมที่ดีที่มาจาก ธรรมชาติ ทั้งอากาศ โลก มนุษย์ พืช และเอาศรัทธาที่ดีของจริยธรรมทุกศาสนา เป็นเรื่องเมตตาธรรมเพื่อ ประมวลขึ้นเป็นจริยธรรมสากลผสมผสาน ให้เป็นจริยธรรมหลักของมนุษย์เหมาะสมกับทุกยุคทุกสมัย โดย หลักการแล้วเป็นการนำเอาความดี ความเหมาะสมถูกต้องของธรรมชาติ จากศาสนาต่าง ๆ จากสังคมมนุษย์มา ประพฤติปฏิบัติให้เกิดความดีแก่ตัวเองและผู้อื่น การเลือกต้องอาศัยหลักการ ได้แก่ การพิจารณาถึงมาตรฐาน ของความถูกต้อง ความดี ความงามของความประพฤติในสังคมมนุษย์ซึ่งมีอยู่แล้ว และเกี่ยวกับการกำจัดความ ชั่วออกไป การเสริมสร้างความดี ได้แก่ การทำให้อากาศดี โลกดี พืชสัตว์และมนุษย์ดี นอกจากการเลือกที่ดี แล้ว ต้องมีการตัดสินใจที่ดีเพื่อมาประพฤติปฏิบัติและมีการประพฤติที่ดีด้วยเป็นการเสริมสร้างจริยธรรมที่ดี ต่อไป

แหล่งที่มาของจริยธรรม

แหล่งที่มาของจริยธรรม อาจมาจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

1. จริยธรรมที่เป็นทั้งธรรมชาติ กฎ หรือหลักการของธรรมชาติที่ปรากฏทั่วไป มีขอบเขต กว้างขวางครอบคลุมสสาร สิ่งแวดล้อม สภาพธรรมชาติทั่วไปที่เป็นรูปธรรม
2. จริยธรรมเป็นพฤติกรรม หรือการกระทำของมนุษย์ทั้งดีและไม่ดี ซึ่งอาจสัมผัสได้ด้วยอินทรีย์ทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งหมด
3. จริยธรรม เป็นข้อกำหนดทางศาสนา ซึ่งจะเรียกว่า ศีลธรรม (Morel Ethics) เพราะศาสนาทุก ศาสนาได้กำหนดหลักปฏิบัติปฏิบัติไว้ เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขโดยมีต้องเบียดเบียน หรือทำร้ายซึ่งกันและกัน พุทธศาสนากำหนดหลักปฏิบัติพื้นฐานสำหรับฆราวาสคือ ศีล 5 ซึ่งได้แก่

- ไม่ฆ่าสัตว์
- ไม่ลักทรัพย์
- ไม่ประพฤติผิดในกาม
- ไม่พูดปด
- ไม่ดื่มสุรา

คำสอนของศาสนาใด ๆ ก็ตามเป็นสิ่งที่ศาสนาได้ปฏิบัติมาแล้ว และสั่งสอนให้ผู้อื่นปฏิบัติตามจน เกิดผลดีงาม ไม่ว่าจะคำสอนของพุทธศาสนา อิสลามหรือคริสต์ก็ตาม

4. จริยธรรมมาจากค่านิยมต่าง ๆ ซึ่งแต่ละสังคมจะมีค่านิยมที่แตกต่างกันได้ เนื่องจาก แต่ละสังคมมีความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรม และประวัติความเป็นมา

5. ปรัชญา คือ วิชาที่ว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง สารของปรัชญาจะกล่าวถึงลักษณะชีวิตที่พึงปรารถนาควรเป็นอย่างไร ธรรมชาติของมนุษย์ สภาพสังคมที่ดี ความคิดเชิงปรัชญาจะเป็นความเชื่ออย่างมีเหตุผล ปรัชญาจะกล่าวถึงความดี ความงาม ค่านิยม เพื่อจะได้ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติต่อไป

6. วรรณคดี เป็นหนังสือที่มีมาตรฐานทั้งด้านเนื้อหาสาระและคุณค่า ชาติที่เจริญแล้วจะมีวรรณคดีของตนเอง หนังสือวรรณคดีจะมีคำสอนที่เป็นแนวปฏิบัติได้ เช่น สุภาสิตพระร่วง โครงโลกนิติ สุภาสิตสอนหญิง กล่าวได้ว่า วรรณคดีเป็นแหล่งกำเนิด หรือเป็นที่รวบรวมของจริยธรรมด้วย

7. สังคมแต่ละสังคมได้กำหนดวิธีปฏิบัติของสมาชิกไว้ ดังจะเห็นได้จากขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ที่ยอมรับสืบทอดกันมา

8. การเมืองการปกครอง ในระบอบการเมืองการปกครองได้มีการกำหนดข้อบังคับระเบียบกฎหมายของบ้านเมือง เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และเพื่อความยุติธรรมโดยทั่วไป

ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าที่มาของจริยธรรมโดยภาพรวมแล้ว มาจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization Process) ซึ่งหมายถึง กระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้และยึดถือปฏิบัติร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นการพูด การประพฤติตามขนบธรรมเนียมประเพณี การกิน การอยู่ ตลอดจนความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติ จะเป็นแนวทางให้บุคคลสามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างสุขสบายสามารถมีชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ๆ ได้ดี (นิตยา เรื่องแป้น, 2545 หน้า 7-10)

ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อบุคคลเกิดมาในสังคม สังคมก็จะมีกระบวนการขัดเกลาให้คนเปลี่ยนสภาพมาเป็นมนุษย์ ตลอดระยะเวลาของกระบวนการขัดเกลานี้คนก็จะได้เรียนรู้ที่จะอยู่ในสังคมดัดแปลง สิ่งที่เขาอยู่ตลอดชีวิตของเขา

กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญยิ่งของบุคคล เพราะมันเกิดขึ้นตลอดเวลาทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัวจนกระทั่งกลายเป็นลักษณะนิสัยของบุคคลนั้น ๆ ความสำคัญของมัน ถ้ามองในแง่ของสังคม การขัดเกลาทางสังคมจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นในการอยู่รอดของสังคม เป็นสิ่งจำเป็นที่จะรักษาไว้ซึ่งระบบของสังคม ตัวอย่างเช่น ในสังคมมีตำแหน่งหน้าที่อย่างไรก็ดำรงตำแหน่งนั้น เพื่อให้สังคมอยู่รอด โดยจัดให้มีการอบรมสั่งสอนเพื่อให้เด็กได้ทำหน้าที่ต่อจากผู้ดำรงตำแหน่งนั้นได้ คือ สั่งสอนอบรมให้เด็กมารับตำแหน่งในสังคม แต่ถ้ามอบรมเลี้ยงดูไม่ส่งเสริมสวัสดิภาพของสังคมก็จะทำให้บุคคลซึ่งเป็นส่วนประกอบของสังคม ไม่สามารถไปทำหน้าที่ในตำแหน่งของสังคมได้ดีพอ สังคมก็จะเจริญก้าวหน้าได้ไม่เท่าที่ควร

ถ้ามองในแง่ของจิตวิทยา กระบวนการขัดเกลาทางสังคมก็เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาบุคลิกภาพพัฒนาคุณลักษณะนิสัยของแต่ละบุคคล เพราะเมื่อบุคคลมีการปะทะสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมก็จะดูดซึม (assimilation) สิ่งทีปะทะนั้นมาไว้ในตัว แต่ไม่สามารถที่จะรับไว้ได้เท่ากันทุกคน ทำให้คุณลักษณะของบุคคลแตกต่างกัน ฉะนั้นเพื่อให้การดูดซึมที่จะได้รับเป็นไปได้อย่างเหมาะสม จึงควรจะได้ศึกษาถึงหลักสำคัญของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งจะประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 3 ประการดังนี้

1. การปฏิสัมพันธ์หรือการปะทะสัมพันธ์ของมนุษย์ (human interaction) หมายความว่ามนุษย์มีความจำเป็นที่จะต้องเกี่ยวข้องกับซึ่งกันและกัน เพื่อให้ได้แสดงพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสม ตามมาตรฐานของสังคมและเป็นที่ยอมรับของสังคม มนุษย์จะต้องมีการปะทะสัมพันธ์กับมนุษย์ไม่เช่นนั้นแล้วเขาจะไม่สามารถเรียนรู้เรื่องของมนุษย์ได้เลย หรือได้น้อยจนไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่มนุษย์ได้ และในการขัดเกลาทางสังคมที่แตกต่างกันย่อมทำให้จริยธรรมของบุคคลแตกต่างกันด้วย

2. ความสามารถในการใช้ภาษา (mastery of language) ภาษาเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการติดต่อการถ่ายทอดวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของคนเราจะเกิดขึ้นได้ก็จะต้องใช้ภาษาเป็นสื่อในการเรียนรู้ และจะสามารถเรียนรู้หรือนำเอาสิ่งต่าง ๆ ไปใช้ได้ดีเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับว่าผู้นั้นสามารถใช้ภาษาได้เพียงใดอีกด้วย ภาษาจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งของกระบวนการขัดเกลา ทางสังคม

3. การยอมรับด้วยความรักใคร่ (affectionate acceptance) ความต้องการในด้านความรักความอบอุ่นเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ การให้ความรัก ความอบอุ่น และการยอมรับต่อเด็กของพ่อแม่หรือผู้ปกครองเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก ซึ่งกระบวนการขัดเกลา ทางสังคมถือว่าเป็นหลักพื้นฐานอันสำคัญยิ่งต่อการเจริญเติบโตของบุคคล โดยเฉพาะในสังคมไทยซึ่งมีแนวโน้มจะให้ความรักแก่ลูกมากพอสมควร แต่ก็ไม่ควรจะมีมากเกินไปจนกระทั่งเด็กไม่สามารถจะช่วยเหลือตัวเองได้ หรือจนกระทั่งกลายเป็นคนไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง

ความสำคัญของจริยธรรม

สภาพสังคมไทยปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลกระทบโดยตรงต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย จริยธรรมและคุณธรรมของคนในสังคมปัญหาต่าง ๆ ในสังคมมีมากขึ้น เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุอันเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สังคมไทยได้รับกระแสอิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติที่ผ่านเข้ามาทางสื่อมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศในรูปแบบต่าง ๆ และคนไทยได้นำวิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการผลิต และดำรงชีวิตโดยขาดการกลั่นกรองและเลือกใช้ประโยชน์อย่างมีเหตุผลอีกทั้งคนไทยยังไม่สามารถสร้างเทคโนโลยีได้เอง ทำให้คนไทยตกอยู่ภายใต้การครอบงำของวัฒนธรรมต่างชาติ และสังคมไทยเบี่ยงเบนจากเอกลักษณ์วัฒนธรรมที่ดั้งเดิม และคุณค่าชีวิตแบบไทยดั้งเดิม มายึดติดกับกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมมากขึ้น ทำให้เกิดความขัดแย้งและสับสนทั้งในเรื่องความคิด ความเชื่อ ค่านิยม บทบาทหน้าที่ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม มีการเอาเปรียบผู้อื่น เพื่อการเป็นผู้ชนะแข่งขันชิงดีชิงเด่นอย่างขาดการประนีประนอมและเกื้อกูลต่อกันจนทำให้ระเบียบวินัยและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนในชาติถูกละเลย และเริ่มออกห่างจากศาสนา มีความหย่อนยานในศีลธรรมและจริยธรรม ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนไทยอย่างรวดเร็วเกิดปัญหาศีลธรรมเสื่อม วัฒนธรรมที่ดีของชาติถูกละเลย ครอบครัวขาดความอบอุ่น ชุมชนขาด ความเข้มแข็งก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมา

ดังนั้นสังคมไทยในปัจจุบันทุกหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ได้เห็นความสำคัญของการเสริมสร้างจริยธรรมมากขึ้น และพยายามหาทางป้องกันปัญหาทางจริยธรรมที่มักเกิดขึ้นในบุคคลในทุกช่วงวัยของชีวิต

ศาสนาและการศึกษา ได้มีบทบาทในการสร้างเสริมศีลธรรมและจริยธรรมมาโดยตลอด แต่นักปฏิบัติการพัฒนาฯยังทำงานได้ไม่เต็มที่ ทั้งนี้ เพราะขาดข้อมูลเกี่ยวกับจิตใจและพฤติกรรมของคนไทยประเภทต่าง ๆ อันจะทำให้มีความรู้ที่ชัดเจนว่ามีสาเหตุอะไรบ้าง ที่จะทำให้คนไทยเป็นได้ทั้งคนดีและเก่ง มิใช่เพียงแต่เป็นคนเก่งเท่านั้น เยาวชนและประชาชนไทยในยุคนี้ประเภทใดที่ยังขาดคุณสมบัติใดบ้าง ที่จะทำให้เขาเหล่านั้นเป็นคนดีและคนเก่งให้มากยิ่งขึ้นได้ นอกจากนี้ยังต้องมี การวิจัยเพื่อแสวงหาวิธีการพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมของคนไทยประเภทต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการดำเนินการพัฒนาให้มากที่สุดและรวดเร็วที่สุดด้วย

ทั้งนี้ การขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอนต้องใช้ “ความรอบรู้” ในการพัฒนาต่าง ๆ ด้วยความรอบคอบ เป็นไปตามลำดับขั้นตอน และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทยรวมทั้งการเสริมสร้างศีลธรรมและสำนึกใน “คุณธรรม” จริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินชีวิตด้วยความเพียร อันจะเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีให้พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ดังนั้นจากที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด จริยธรรมจึงมีความสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์มาก เพราะจริยธรรมเป็นทั้งธรรมชาติและเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์เป็นที่ยอมรับว่า จริยธรรมที่ดี จะเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะช่วยให้สังคมมีความสุขสงบ และพัฒนาไปอย่างมีระบบ จริยธรรมที่ดียังเป็นปัจจัยพื้นฐานในการเอื้อประโยชน์ให้กับธรรมชาติ ทำให้มนุษย์สามารถมีชีวิตได้อย่างมีความสุข

ประโยชน์ของจริยธรรม

จริยธรรมจะมีประโยชน์เมื่อนำไปปฏิบัติ เพราะจริยธรรมเป็นหลักสำคัญสำหรับการปฏิบัติจริยธรรมมีประโยชน์ ดังนี้

1. ประโยชน์ต่อตนเอง การปฏิบัติตามหลักจริยธรรมทำให้คนเราเป็นคนดี คนดีย่อมมี ความสบายใจ อิ่มเอิบใจ เพราะได้ทำความดี จึงเป็นที่รักใคร่ชอบและชอบพอของคนอื่น นอกจากนี้หลักธรรม เช่น ความเพียร ความอดทน ความมีวินัย ยังช่วยให้ประสบความสำเร็จในการทำงานด้วย
2. ประโยชน์ต่อสังคม คนดีย่อมทำประโยชน์แก่ตนเอง และคนอื่นด้วยการไม่ทำชั่วเป็น การลดภาระของสังคมที่ไม่ต้องแก้ปัญหา การทำดีจึงเป็นประโยชน์แก่สังคม และช่วยให้สังคมพัฒนาไปสู่ความเจริญและเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่คนอื่น ๆ คนดีจึงเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า
3. ประโยชน์ต่อการรักษาจริยธรรม จริยธรรมเป็นสิ่งที่มีความค่า ทั้งแก่บุคคลและสังคม จะรักษาไว้ด้วยการปฏิบัติ เพราะถ้าไม่ปฏิบัติก็จะเป็นเพียงคำพูดหรือตัวหนังสือที่เขียนไว้ จะช่วยใครไม่ได้ทั้งสิ้น ดังนั้น การศึกษาจริยธรรมและนำไปปฏิบัติดี จึงเป็นการรักษาจริยธรรมให้คงอยู่เช่นเดียวกับพระภิกษุสงฆ์สืบทอดพระพุทธศาสนาได้ด้วยการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า พระพุทธศาสนาจึงดำรงมาได้จนถึงปัจจุบัน คนทั่วไปก็สามารถรักษาจริยธรรมของศาสนาได้ด้วยการปฏิบัติเช่นเดียวกัน การปฏิบัติจึงให้คุณแก่ตน แก่สังคม และเป็นการรักษาจริยธรรมไว้ให้เป็นประโยชน์แก่อนุชนสืบ
4. ประโยชน์ต่อการพัฒนาบ้านเมือง ต้องพัฒนาจิตใจก่อนหรืออย่างน้อยก็ต้องควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และอื่น ๆ ด้วย เพราะการพัฒนาที่ไม่มีจริยธรรมเป็นแกนนำก็จะสูญเปล่า เพราะทำให้

บุคคลกลุ่มหลงในวัตถุ และอบายมุขมากขึ้น การที่เศรษฐกิจต้องเสื่อมโทรม ประชาชนยากจน สาเหตุหนึ่งก็คือ คนในสังคมและเลยจริยธรรม มุ่งแต่จะกอบโกยผลประโยชน์ส่วนตน ขาดความเมตตาปราณี แล้งน้ำใจ เห็นแก่ตัว โดยไม่คำนึงถึงคนอื่นและสังคมโดยรวม การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมรวมทั้งการเมือง จึงไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

5. ประโยชน์ต่อการช่วยควบคุมมาตรฐาน รับประกันคุณภาพและปริมาณที่ถูกต้องในการประกอบอาชีพ ในการผลิต และในการบริหาร ถ้าผู้ผลิตมีจริยธรรมก็จะผลิตสินค้าที่มีคุณภาพไม่ปลอมปนอะไรไม่ดีก็บอกว่าไม่ดี อะไรว่าดีก็บอกว่าดี จริยธรรมจึงเป็นเรื่องของความซื่อสัตย์สุจริตยุติธรรม ช่วยให้มาตรฐานสินค้ามีคุณภาพ ลดปัญหาการคดโกงฉ้อฉล เอาไรต์เอาเปรียบ เห็นแก่ตัวเห็นแก่ได้ ตลอดจนความใจแคบไม่ยอมเสียสละ

ดังนั้นในภาพพจน์ที่ดีของผู้มีจริยธรรม ก็จะเห็นประโยชน์และมีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน กล่าวโดยสรุปแล้ว จริยธรรมมีประโยชน์อย่างยิ่งและเป็นพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์ทุกคนและทุกวิชาชีพหากบุคคลใด ไม่มีจริยธรรมเป็นหลักยึดเบื้องต้น ก็ยากที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จแห่งตนได้ ดังพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (อ้างถึงใน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545, หน้า 1) ที่ว่า “.....การที่บุคคลจะพัฒนาได้ก็ด้วยปัจจัยประการเดียว คือ การศึกษา การศึกษานั้นแบ่งเป็นสองส่วน คือ การศึกษาด้านวิชาการ ส่วนหนึ่งกับการอบรมบ่มนิสัยให้เป็นผู้มีจิตใฝ่ดีใฝ่เจริญ มีปรกติละอายชั่วกลัวบาปส่วนหนึ่ง การพัฒนาบุคคลจะต้องพัฒนาให้ครบถ้วนทั้งสองส่วน เพื่อให้บุคคลได้มีความรู้ไว้ใช้ประกอบการและมีความดีไว้เกื้อหนุนการประพฤติ ปฏิบัติทุกอย่างให้เป็นไปในทางที่ถูกต้อง และอำนวยผลเป็นประโยชน์ที่พึงประสงค์.....”

ปัจจัยพื้นฐานพฤติกรรมมนุษย์และองค์ประกอบพฤติกรรมด้านจริยธรรม

1. ปัจจัยพื้นฐานพฤติกรรมมนุษย์ด้านจริยธรรม

ชีวิตประกอบด้วยร่างกาย (Physical) สภาพจิตใจ (Mental) ได้แก่ สมอง ความคิด และจิตวิญญาณ (Spiritual) (วรศักดิ์ วรธัมโม, 2542, หน้า 14-21) ทองพูล บุญยมาลิก (2541, หน้า 51-52) กล่าวถึงพฤติกรรมมนุษย์ในแง่จริยธรรมว่า ความเป็นช่องทางให้เกิดพฤติกรรมได้ทั้งทางกายกรรม และวจีกรรม และเป็นไปได้ทั้งกุศลและอกุศลส่วนจิตเป็นแกนกลางของจริยธรรม ในแง่พุทธศาสนา มองชีวิตมนุษย์ขึ้นอยู่กับจิตของมนุษย์ ฉะนั้นการเฝ้าระวังรักษาสัจธรรม จึงเป็นหน้าที่หลักของมนุษย์ใน การสร้างสังคมที่มีความสมดุลระหว่างกาย ความคิดและจิตวิญญาณของบุคคล ความเป็นอยู่ที่กลมกลืนกับธรรมชาติ และมีความสุข โดยไม่ได้ยึดถือวัตถุนิยม เป็นความพยายามอยู่แบบทวนกระแสการเปลี่ยนแปลง

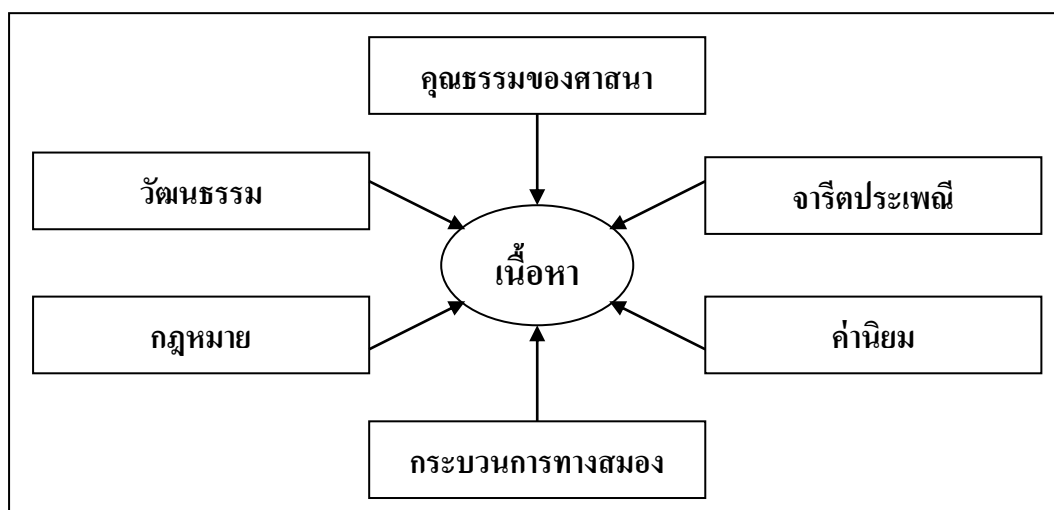
การที่มนุษย์มีแนวความคิดที่ถูกต้องเกี่ยวกับชีวิตจะสามารถจัดการกับตนเอง ผู้อื่นและธรรมชาติได้อย่างถูกต้องเหมาะสมด้วยจิตสำนึก และความรู้ตัว

ฉะนั้นการพัฒนาจิตใจมนุษย์ให้พ้นจากอำนาจบีบคั้นครอบงำของกิเลส ได้แก่ โลภะโทสะ โมหะ และความทุกข์ใจ ซึ่งเป็นการพัฒนาจริยธรรม จึงเป็นหน้าที่หลักสำคัญสำคัญของมนุษย์ทุกคน

2. องค์ประกอบของจริยธรรม

บราวน์ (Brown อ้างถึงใน ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543, หน้า 165–168) แบ่งจริยธรรมออกเป็น 3 ด้าน สรุปได้ดังนี้ คือ

1. ด้านความรู้ความคิด (knowledge) เป็นการได้รับการเรียนรู้มาจากสังคมที่สอนไว้ว่าสิ่งใดดี เลว, สมควร-ไม่สมควร, ปรารถนา-ไม่ปรารถนา นั้นมีอะไรบ้าง สังคมได้คิดไว้อย่างไรคนรุ่นก่อนในสังคมได้คิดกันไว้แล้ว โดยเฉพาะธรรมะของศาสนาต่าง ๆ ซึ่งก็เป็นแนวคิดของคนรุ่นก่อนๆ คนในรุ่นต่อมาศึกษาและคิดค้นเพิ่มเติมอีกเรื่อย ๆ อันจะเป็นหลักในการยึดถือในสังคม เพื่อให้สังคมอยู่ได้อย่างมีความสุข เนื้อหาจริยธรรมเหล่านี้สังคมแต่ละสังคม สั่งสอนอบรมสืบทอดกันมาตลอดหลายปี การอบรมสั่งสอนบุคคลธรรม อกุศลธรรม กฎหมาย และระเบียบประเพณีของกลุ่มคน ถือเป็นการให้ความรู้ความคิดด้านจริยธรรม บางคนรู้มาก คิดเป็น บางคนรู้น้อยคิดไม่เป็น ซึ่งทั้งหมดนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้เรียนรู้ ซึ่งแต่ละคนมีความแตกต่างกันโดยธรรมชาติ มนุษย์จึงมี การเรียนรู้จริยธรรมไม่เท่ากัน และความคิดเกี่ยวกับจริยธรรมแตกต่างกันที่แหล่งเนื้อหาทางจริยธรรม เป็นไปดังภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 ที่มาของแหล่งเนื้อหาทางจริยธรรมซึ่งเป็นจริยธรรมด้านความรู้ความคิด
ที่มา (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543, หน้า 166)

จากภาพที่ 1.1 เนื้อหาจริยธรรมที่ต้องใช้กระบวนการคิดทางสมองนั้นจะรวมถึงกระบวนการคิดหาเหตุผลที่จะใช้จริยธรรม ซึ่งจะต้องทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยและจะมีความสัมพันธ์มากกับทฤษฎีสติปัญญาที่พัฒนาจริยธรรมของมนุษย์ในวัยต่าง ๆ

2. ด้านความรู้สึก การเกิดความรู้สึกจะต้องมีเป้าของความรู้สึก นั่นคือเนื้อหา ทางจริยธรรมถือเป็นเป้าของความรู้สึก เช่น ความซื่อสัตย์ ความเมตตา ความประหยัด ความเคารพต่อกฎเกณฑ์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความรักชาติ ฯลฯ เหล่านี้ถือเป็นเป้าของความรู้สึก ความรู้สึกของคนจะแสดงออกต่อเป้าในรูปของความชื่นชอบ ความไม่ชื่นชอบจะเข้มข้นมากน้อยเท่าไรขึ้นอยู่กับประเมิเป้า

ของความรู้สึกนั้น ๆ ซึ่งรวมกันแล้วก็คือ ค่านิยม จริยธรรมนั้นจะนำเอาค่านิยมและคุณธรรมทั้งทางบวกหรือลบไปพิจารณาประพฤติปฏิบัติลงมือกระทำ เมื่อพบกับเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ดังนั้นผู้จะนำเอาค่านิยมแบบไหนไปใช้จึงขึ้นอยู่กับระดับความรู้สึกขั้นนี้สำคัญ ขั้นความรู้สึกนี้เป็นภาวะที่เกิดขึ้นรุ่มร้อนในใจอย่างยิ่งเท่านั้น ยังไม่ถึงขั้นการแสดงออก แต่ความรู้สึกจะมีผลต่อการปฏิบัติอย่างมาก

3. ด้านการแสดงพฤติกรรมปฏิบัติ หมายถึง การที่บุคคลแสดงการกระทำเมื่อพบปัญหาทางจริยธรรมขึ้น การแสดงการลงมือทำให้เกิดจากการพิจารณาตัดสินใจโดยอาศัยความรู้สึกที่มีอยู่มาก่อน ถ้าคนขาดจริยธรรมเมื่อพบปัญหาทางจริยธรรมขึ้น จะแสดงการกระทำไม่ได้ออกมาทันที ส่วนใหญ่จริยธรรมจะมองถึงด้านการแสดงพฤติกรรม คือ การแสดงการกระทำเป็นหลักสำคัญ สังคมจะอยู่ได้อย่างสงบสุขอยู่ที่การแสดงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนี้ เช่น

3.1 พฤติกรรมเชิงจริยธรรมทางลบ เช่น การทำสงคราม การฆ่าฟัน การปล้น การขโมย การโกหกหลอกลวง การเอาไรต์เอาเปรียบ ฯลฯ เหล่านี้เป็นการแสดงพฤติกรรมทางลบ บางทีเรียกว่า คนไม่มีจริยธรรมแต่จริง ๆ แล้วเป็นคนมีจริยธรรมต่ำจนเป็นลบ

3.2 พฤติกรรมเชิงจริยธรรมทางบวก เช่น การเมตตาช่วยเหลือผู้อื่น ให้ความเห็นใจผู้อื่น ซื่อสัตย์ ยุติธรรม ฯลฯ เหล่านี้ถือเป็นการแสดงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทางบวก แต่จะบวกมากหรือบวกน้อยขึ้นอยู่กับความเข้มข้นของความรู้สึกด้านจริยธรรมนั้น ๆ ของคนนั้นด้วย ถ้าการอบรมสั่งสอนด้านความรู้สึกความคิดได้ดี ด้านความรู้สึกก็ดี แต่ถ้าการแสดงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมไม่ดีก็ไม่มีความหมายอะไร สังคมก็จะอยู่เย็นเป็นสุขไม่ได้ การแสดงพฤติกรรมหรือ การกระทำจึงถือว่าสำคัญที่สุด การวัดจริยธรรมจึงควรวัดด้านการแสดงพฤติกรรมปฏิบัติ

ปัจจัยพื้นฐานทางจริยธรรม

สอดคล้องกับที่ เพ็ญแข ประจันปัจฉินิก (อ้างถึงใน ประสิทธิ์ ทองอุ่น, 2542, หน้า 20-21) ที่กล่าวถึงปัจจัยพื้นฐานทางจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมมนุษย์ จะมุ่งไปที่ความเหมาะสมของพฤติกรรมในการแสดงออกจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมไปในทางที่สังคมโดยส่วนรวมยอมรับและแบ่งจริยธรรมเป็น 4 ส่วนใหญ่ ๆ คือ

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ไว้ในสังคมของตนนั้นถือการกระทำชนิดใดดีควรกระทำและการกระทำชนิดใดเลวควรงดเว้น ลักษณะและพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมมากนักน้อยเพียงใด

2. ทักษะเชิงจริยธรรม คือ ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่าง ๆ ว่าตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้น ๆ เพียงใด ทักษะเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น ซึ่งหมายถึงสิ่งซึ่งคนส่วนใหญ่ในสังคมนิยมชมชอบหรือให้การสนับสนุนในสังคมนั้นทักษะเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้น มีความหมายกว้างขวางกว่าความรู้เชิงจริยธรรมของบุคคลนั้น มีความหมายกว้างขวางกว่าความรู้เชิงจริยธรรมของบุคคล เพราะทักษะคตินั้นรวมทั้งความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ เข้าด้วยกัน

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวถึงนี้จะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล ซึ่งจะแสดงให้เห็นทราบว่าอะไรเป็นสาเหตุให้บุคคลเลือกกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอันใดอันหนึ่ง

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมในส่วนที่เป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบและสนับสนุน ได้แก่ การให้ทาน การเสียสละเพื่อส่วนรวมและ การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นต้น และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอีกประการหนึ่ง ได้แก่ พฤติกรรมในสถานการณ์ที่เฝ้าระวังหรือในลักษณะที่ยั่วยู่ให้บุคคลกระทำผิดกฎเกณฑ์ เช่น โกงหรือกล่าวเท็จ เป็นต้น

กระทรวงศึกษาธิการได้สรุปองค์ประกอบของจริยธรรมที่ประกอบด้วย คุณลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. ความรับผิดชอบ คือ มุ่งมั่นตั้งใจทำงานด้วยความพากเพียร พยายามปรับปรุงงานให้ดีขึ้นเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย

2. ความซื่อสัตย์ คือ การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสม และตรงต่อความเป็นจริง ทั้งกายวาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น

3. ความมีเหตุผล คือ การรู้จักไตร่ตรองไม่หลงงมงาย มีความยับยั้งชั่งใจโดยไม่ผูกพันกับอารมณ์และความยึดมั่นของที่มีอยู่เดิม

4. ความกตัญญูกตเวที กตัญญู หมายถึง การสำนึกในการอุปการคุณที่ผู้อื่นมีต่อเรา กตเวทีคือ การแสดงออก การตอบแทนบุญคุณ

5. การรักษาระเบียบวินัย คือ การควบคุมการประพฤติและปฏิบัติ ให้ถูกต้องกับจรรยาบรรณ ศีลธรรม กฎข้อบังคับและกฎหมาย

6. ความเสียสละ คือ ความละความเห็นแก่ตัว การให้ปันกับคนที่ควรให้ด้วยกำลังกาย ทรัพย์ สติปัญญา

7. ความสามัคคี คือ พร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมมือกันกระทำกิจการใดให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยเห็นกับประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

8. การประหยัด คือ การใช้สิ่งทั้งหลายให้พอเหมาะพอควร ให้ได้ประโยชน์มากที่สุด

9. ความยุติธรรม คือ การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง สอดคล้องกับความเป็นจริง และเหตุผลไม่ลำเอียง

10. ความอดุสาหะ คือ ความพยายามที่จะกระทำให้เกิดความสำเร็จในงาน

11. ความเมตตากรุณา คือ ความปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข ความสงสารที่จะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

จึงสรุปได้ว่า การที่บุคคลจะสามารถพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม นอกจากขึ้นอยู่กับระดับสติปัญญาแล้ว ต้องอาศัยองค์ประกอบอย่างอื่นอีกหลายองค์ประกอบรวมกัน ดังนั้น การที่บุคคลพัฒนาการทางสติปัญญาในขั้นสูงไม่ได้หมายความว่าถึงบุคคลนั้น จะมีพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นสูงเสมอไป

จากที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลเป็นผลที่เกิดจากการฝึกอบรมที่บุคคลนั้นได้รับจากสังคม โดยเริ่มต้นจากสถาบันครอบครัวการเลียนแบบจากพ่อแม่และถือปฏิบัติเป็นมาตรฐานของตน ต่อมาจะได้รับการฝึกอบรมจากทางโรงเรียนจากสื่อมวลชนรวมทั้งสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่อยู่รอบตัว เมื่อมีประสบการณ์พอเพียงก็ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีหรือไม่ดีจากประสบการณ์ทางสังคม เรียนรู้มาตรฐานความประพฤติที่สังคมถือว่าดีงามและถูกต้อง โคลเบิร์ก (Kohlberg) เชื่อว่า บุคคลจะพัฒนาจริยธรรมได้มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความเข้าใจของตัวบุคคลนั่นเอง ซึ่งหมายความว่าจริยธรรมจะเจริญขึ้นตามความเจริญทางสติปัญญา ทั้งนี้เนื่องจากโคลเบิร์กได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจท์ (Piaget) เชื่อเรื่องกิจกรรมทางสมองของแต่ละบุคคลมีความ สำคัญว่าพฤติกรรมอันเกิดจากอิทธิพลของสังคมภายนอก กิจกรรมทางสมองเป็นกระบวนการทางสติปัญญา (cognitive process) ซึ่งรวมทั้งการรับรู้ ความจำ และการพิจารณาตัดสินใจ อันได้แก่ความสามารถในการแก้ปัญหาและการพิจารณาตัดสินใจ ทฤษฎีสติปัญญาไม่ได้ปฏิเสธความสำคัญของสิ่งเร้าภายนอก เป็นแต่เพียงถือว่าการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองไม่เป็นอัตโนมัติเท่านั้น ทฤษฎีนี้ถือว่าแต่ละคนไม่ต้องแปลความหมายของแต่ละสิ่งเร้าที่ตัวกระตุ้น แต่เลือกการกระทำที่เกิดขึ้นหลาย ๆ อย่าง มนุษย์จะนำสิ่งที่เป็นความจริงและสิ่งที่ไม่มีความแน่นอนมาศึกษาพิจารณาใช้หลักเหตุผลและการรู้แจ้งเป็นแรงจูงใจ ความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ “ดีกว่า” หรือ “เลวกว่า” เป็นเรื่องที่มนุษย์จะต้องแก้ปัญหาโดยความยุติธรรม (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ, 2543, หน้า 172)

พื้นฐานจริยธรรมแบบพุทธจริยศาสตร์

พื้นฐานจริยธรรมแบบพุทธไม่ได้มีพื้นฐานอยู่ที่ความเชื่อในภาวะสูงสุด หรือพระผู้เป็นเจ้า แต่เสนอให้พิจารณาสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ในภาวะที่เป็นกระบวนการการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ มิใช่เพื่อรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแบบพระเจ้า พระเจ้าได้ชี้ให้เห็นถึงวิธีการพื้นฐานหรือจริยธรรมพื้นฐานที่ดำเนินชีวิตไปสู่ความสุขแบบพื้นฐานระดับกลางและระดับสูงสุด

พื้นฐานจริยธรรมแบบพุทธ คือธรรมสำหรับควบคุมความประพฤติเบื้องต้น 3 ทาง คือ

1. ทางกาย
2. ทางวาจา
3. ทางใจ

แต่ละทางจะบอกถึงพฤติกรรม 2 ลักษณะ คือ

1. ดี
2. ชั่ว

ความประพฤติจะดีจะชั่ว ขึ้นอยู่กับมูลเหตุซึ่งเป็นตัวการ 2 ประการ

1. มูลเหตุดี
2. มูลเหตุชั่ว

มูลเหตุดี เรียกว่า กุศลมูล แปลว่า รากเหง้าของกุศล หรือรากเหง้าของความฉลาด กุศลมูล มีอยู่ 3 ประการ

1. โลกะ ความไม่โลภ
2. โทษะ ความไม่โกรธ
3. โมหะ ความไม่หลง

ถ้าคนเรตกอยู่ในอำนาจของความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง ภาย วาจา ใจ ก็จะปรากฏในทางไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง ผลของพฤติกรรมก็คือ สุขกายและสุขใจ ไม่เป็นพิษเป็นภัยแก่ตัวเองและบุคคลอื่น ส่วนมูลเหตุชั่ว เรียกว่า อกุศลมูล แปลว่า รากเหง้าของอกุศล หรือรากเหง้าของความโง่ซึ่งมีอยู่ 3 ประการ

1. โลภะ ความโลภ
2. โทษะ ความโกรธ
3. โมหะ ความหลง หรือ ความไม่รู้จริง

คนเราต้องการความสุข สุขจะเกิดรับได้ ก็ต้องกำจัดมูลเหตุแห่งความทุกข์ให้หมดไปพระพุทธเจ้าจึงทางขึ้นำจริยธรรมสำหรับปฏิบัติ เพื่อกำจัดความชั่วอันเป็นต้นเหตุของความทุกข์ไว้ 3 ทาง คือ

1. ศีล เป็นข้อปฏิบัติกำจัดความชั่วทางกาย วาจา ซึ่งตกอยู่ได้ อิทธิพลของความโลภความโกรธ ซึ่งจัดเป็นความชั่วอย่างหยาบ

2. สมาธิ เป็นข้อปฏิบัติกำจัดความชั่วทางใจ ซึ่งเกิดขึ้นเพราะความโลภ ความโกรธ ซึ่งจัดเป็นความชั่วอย่างกลาง

3. ปัญญา เป็นคุณธรรมที่กำจัดความหลงผิด ซึ่งเป็นความชั่วอย่างละเอียด

ข้อปฏิบัติทั้ง 3 นี้ เป็นจริยธรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนา เป็นหัวใจของคำสอนทั้งหมดเป็นจุดหมายหรือความดีสูงสุด ทางจริยธรรมคือจุดที่ต้องการหรือสิ่งที่ดีพึงได้สำหรับชีวิต คือ สุขความสะอาดสงบ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

.....